

АБУ АЛИ ИБН СИНОНИНГ АХЛОҚ ҲАҚИДАГИ ҚАРАШЛАРИНИНГ БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАР ИЛМИЙ ДУНЁҚАРАШИ ШАКЛЛАНИШИДАГИ АҲАМИЯТИ

ЖДПИ катта ўқитувчиси Ш.У.Камолова

Хорижий тиллар факультети 3-босқич талабалари: М.Норбоева,
Н.Норқўзиева

Аннотация: Ушбу мақола Абу Али ибн Синонинг ахлоқ ҳақидаги қарашларининг бўлажак ўқитувчилар илмий дунёқараши шаклланишидаги аҳамияти ҳақида ёритилган.

Калит сўзлар: Абу Али ибн Сино, ибрат–намуна, ахлоқий қараш, тарбия.

Ўзбекистон Республикаси мустақил давлат сифатида ривожланиш ва тараққиёт йўлига тушган бугунги куннинг истиқболи келажагини белгилаш кўп жиҳатдан ҳозирги ёш авлодни маънавий жиҳатдан етук қилиб тарбиялашга боғлиқ. Бу эса миллий тарбиямизнинг тарихий асосларини белгилашни ва улардан бугунги таълим–тарбия жараёнимизда мосларини танлаб, ибрат–намуна қилиб кўрсатиш ижобий педагогик самараларни беради. Ҳар бир инсон ҳаётда ўз дўстига меҳрибон бўлиш, қўлидан келадиган ёрдамларни аямаслик, дўстидаги нуқсон ва камчиликлардан юз ўгирмаслик, аксинча уни йўқотишга ҳаракат қилиш қабилар ибн Синонинг асарларида кенг ўрин олган.

Ибн Сино таълимотига кўра, киши дўст тутинишининг уч хил йўли бор. Биринчидан, ҳар қандай қийинчилик бўлишига қарамай, киши ўз дўстини фалокатдан қутқаришини, иккинчисида, ғоявий яқунлик ва дунёқарашлар умумий бўлган чинакам доимий дўстликни ва учинчисида эса кишининг мансаби, пули ёки мавқеига қараб ўзининг манфаатини қондириш кўзда тутилган дўстлик бўлади, - деб таъкидлайди Ибн Сино. Олим чин дўстни кўзгуга таққослайди. Чунки кўзгу кишининг ҳақиқий борлигини кўрсатади. Киши дўстидаги нуқсонларни ўз вақтида очиб ташламаса, рўй-

рост гапирмаса, ўз дўстлик бурчини унутган бўлади. Шундай экан биз ўқувчиларни ҳақиқий дўст танлашга, уларни асраб-авайлашга, бирон ножўя иш қилганда камчиликларини ўз вақтида очиб ташлашга ўргатишимиз лозим.

Бўлажак ўқитувчиларни буюк алломаларнинг ижодларига бўлган қизиқишларини янада мустаҳкамлаш борасида қомусий олим Абу Али ибн Сино асарларини ўрганиш бўлажак ўқитувчиларининг илмий дунёқарашлари, фикрлаш фаолияти, хис-туйғу ҳамда ижобий сифатларининг шаклланишига таъсир этади. Сир эмаски қомусий олим Абу Али ибн Сино тиббиёт, риёзиёт фалақиёт, физика, кимё, биология, доришунослик, рухшунослик, физиология, фалсафа, ахлоқ, эстетика ва бошқа кўплаб фанларни яхши билган. Унинг яратган шоҳ асарларидан нафақат Ўрта Осиё балки Европа мамлакатлари ҳам фойдаланиб келмоқда. Қомусий олим сифатида Абу Али ибн Сино таълим тарбия ахлоқ борасида ”Рисола фи илм ал-ахлоқ” (Ахлоққа оид рисола), ”Рисола фи ал-ахд” (Бурч ҳақида рисола), ”Рисола фи тазкият ан-нафс” (Нафсни покиза тутиш тўғрисида рисола), ”Сиёсат ал-бадан” (Баданни бошқариш), ”Китоб ал - инсоф” (Адолат ҳақида китоб”), “Тадбир-ал-манозил” (Турар жойни бошқариш чоралари) каби бир қанча асарлар яратган. Ибн Сино ўзининг бир қанча рисолаларида адолатлилик, сахийлик, шижоат, сабр, мулойимлик, ифбат, қаноат, сирни сақлай билишлик, илм-маърифатли бўлиш, очиқлик, фаросатлилик, дўстлик, вафодарлик, камтарлик каби ахлоқий фазилатларга таъриф беради. Аллома киши ўзини покиза тутиш, одамлар билан муомала қилиш каби масалаларга тўхталади. Айниқса, нафсни покиза тутиши зарурлиги ва баъзи дунёвий лаззатлардан ўзини тия билиш, ичишнинг зарари ҳақида “Нафсни покиза тутиш тўғрисида”, “Қонун”, “Сиёсат ал-бадан” асарларида фикр юритади.

Абу Али ибн Синонинг ахлоқ ҳақидаги қарашлари унинг шоҳ асарлари бўлмиш “Тиб қонунлари”, ва “Аш-шифо” да ўз ифодасини топган.

Ибн Сино инсонларда бор бўлган адолат, покизалик, билимдонлик, продалилик, эзгу ният, ҳиммат, саҳоват, шижоат сингари ижобий фазилатлар

билан бирга алдамчилик, кўрқоқлик, иккиюзламачилик, хасислик, ўғрилиқ, ифвогарлик, ялқовлик, фисқу-фасод каби салбий ахлоқий иллатлар ҳақида ҳам фикр юритиб уларнинг ҳар бири тўғрисида ўз тушунчаларини ифода этади. Жумладан, “Жасурлик-бирор ишни бажаришда кишининг жасурлиги.

Чидамлилик-инсон бошига тушган ёмонликни тўхтатиб турувчи қувват. Зийраклик-сезги берган нарсаларнинг ҳақиқий маъносини тезлик билан тушунишга ёрдам берувчи қувват”, -деб таъриф беради.¹

Ибн Сино инсоннинг умумий фазилати кишиларда юз берадиган яхши ва ёмон хулқларнинг пайдо бўлиш сабабларини “Ахлоқ ҳақида рисола” асарида кўрсатиб ўтади. Олим бу асарда яхши ва ёмон хулқлар одамларнинг одатидан, ҳукумат аҳллариининг таъсиридан пайдо бўлишлигини таъкидлайди.

Ибн Сино ўз асарларида инсонлар ўртасидаги дўстлик ва биродарликка алоҳида аҳамият бериб, одамларни бир-бирлари билан дўст-иноқ бўлиб яшашга, пасткашликка олиб келадиган адолатни йўқотишга чақиради.

Бунинг учун бўлғуси мутахассислар ўртасида, дўстликни мустаҳкамлаш ҳақида суҳбатлар ўтказиш, дўстга очиқ муомала ва муносабатда бўлиш, тўғри тушуниш кўникмаларини шакллантиришимиз лозим. Бунда ўқитувчилар дўстликни, яхшиликни ва умуман, инсонпарварликни тарғиб этган Ибн Синонинг қарашларини ўқувчиларга тушунтиришлари мақсадга мувофиқдир.²

Абу Али ибн Синонинг комил инсонни жисмонан ҳамда маънан соғлом қилиб тарбиялаш ғояси, ахлоқ, таълим-тарбия ҳақидаги фикр-мулоҳазалари минг йиллар илгари ёзилган бўлса ҳам бугунги кунда фарзандларимизни ахлоқий тарбиялашда муҳим аҳамиятга эга. Шунини айтиш керакки, Абу Али ибн Сино ўз ҳаёти ва фаолиятида доимо эзгуликка интиланган комил инсон бўлган. Шу боис унинг номи доимо тиллардан-тилларга, диллардан-дилларга ўтиб юраверади.

¹ Жонматова Ҳ.Абу Али ибн Сино таълим –тарбия тўғрисида Тошк Ўқитувчи 1980й176

²У.Маҳкамов”Ўқувчиларнинг ахлоқий маданиятини шакллантириш муаммолари!,”фан”1995й49б

Демак, инсон камолоти ва унинг юксалишида бўлажак ўқитувчилар маънавий тарбияси ва илмий дунёқараши кенглиги, ибрат–намуна муҳим роль ўйнар экан. Шу сабабли ҳам бугунги ёшларимиз дунёқарашини шакллантириш ва юксалтиришда улар онгига миллат, она тупроқ, она Ватан, унинг тарихий илдизлари, бой миллий–маънавий меросимиз ҳақидаги маълумотларни таълим–тарбиянинг барча жабҳаларида узликсиз сингдириб боришимиз лозим.

Шунинг билан бирга ёшлар онгида миллат, миллий ахлоқ, миллий ғурур, миллий тарбия, миллий салоҳият, Ватан туйғуси, Ватан қайғуси, Ватан соғинчи ва шу каби тушунчаларни сингдириб бориш ҳам уларнинг миллий дунёқарашини кенгайтиришда асосий омиллардан бири ҳисобланади. Бунда инсон камолоти учун миллий тарбиямизга хос бўлган меҳр–оқибат, ҳурмат–иззат, мурувват, ор–номус, бағрикенглик ва шу қабилардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Айниқса ёшларни унинг маънавий ва маърифий мероси асосида ўқитиш, хорижий фуқароларнинг ушбу умуминсоний мероси билан кенг таништириш, ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш, уларга миллий ғурур ва ватанпарварлик туйғуларини сингдиришда мустаҳкам асос бўлади.

Адабиётлар рўйхати

- 1.Shirin Kamolova, ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ , Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari
- 2.Shirin Kamolova, THE ROLE OF UNIVERSAL AND SCIENTIFIC VALUES IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS , Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогика и психологии в современном образовании
- 3.Shirin Kamolova, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ ЯВЛЯЕТСЯ ТРЕБОВАНИЕМ СЕГОДНЯШНЕГО

ДНЯ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогики и психологии в современном образовании

4.Shirin Kamolova, IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari

5.Shirin Kamolova, АВЕСТОДА АХЛОҚИЙ ИДЕАЛ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙИ- ПСИХОЛОГИК КЎРИНИШЛАРИ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari

6.Shirin Kamolova, ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari

7.Shirin Kamolova, THE ROLE OF UNIVERSAL AND SCIENTIFIC VALUES IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогики и психологии в современном образовании

8.Shirin Kamolova, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ ЯВЛЯЕТСЯ ТРЕБОВАНИЕМ СЕГОДНЯШНЕГО ДНЯ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогики и психологии в современном образовании

9.Shirin Kamolova, IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari

10.Kamolova, S. (2022). IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от

<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5570>

11.Kamolova, S. (2022). ЁШ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДА ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ . Журнал

Педагогикаси ва психологияси в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5571>

12. Jasur Majidov, СВОЕОБРАЗНОСТИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СИСТЕМЕ “ТРЕНЕР-СПОРТСМЕН” В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФУТБОЛЬНЫХ КЛУБАХ, Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education

13. Majidov, J. (2021). ШАХСГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании*, (3). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325>

14. Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O‘RNI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (2), 608-613.

15. Эшонкулова, Х. (2022). ИҚТИДОРЛИЛИК МУАММОСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. *Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании*, 2(7). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5762>

16. Majidov, J. (2021). ЁШЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИ ВА ОИЛАВИЙ ҲАЁТДАН ҚОНИҚИШ УЙҒУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогикаси ва психологияси в современном образовании*, 1(1).

17. Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОИЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.